

raportarea strictă la documente⁷. Bibliografia este cuprinzătoare, probând un solid proces de documentare⁸.

Prin evenimentele pe care le prezintă, cartea semnată de Ion Crînguș și Ion Giurcă îndeamnă la reflecție, de aceea ne exprimăm speranța că demersul lor va stimula aprofundarea cercetărilor istorice referitoare la pierderile teritoriale din anul 1940.

Elena Mușat

Simon Geissbühler, *Spuren, die Vergehen. Auf der Suche nach dem Jüdischen Sathmar/Satu Mare*, Berlin, Hentrich & Hentrich Verlag, 2010, 103 pp.

Această carte este atât un album fotografic, de artă și arheologie iudaică recentă, cât și un studiu-ghid asupra istoriei și culturii evreiești din România, îndeosebi din extremitatea sa nord-vestică, așa cum se reflectă acestea în numeroasele cimitire și sinagogi existente în zona respectivă.

Demersul autorului este novator pentru țara noastră, dar se înscrie, totodată, în continuarea lucrării sale similare, "Cimitire evreiești din Bucovina", publicată în România, la Editura Noi Media Print, cu un an înainte, despre cimitirele evreiești din Bucovina.

Simon Geissbühler combină în acest volum informații, opinii și analize științifice (istorice, economice, sociologice, politologice) cu prezentarea, plină de talent literar și fotografic, a periplului său prin satele și orașele din regiunea Sătmăruului (și chiar prin unele din zonele învecinate, aflate pe traseele străbătute spre destinație: Bihor, Sălaj, Maramureș, Cluj, Bucovina) în care au locuit și, uneori, încă mai trăiesc evrei.

Sunt trecute în revistă, prin imagini și texte semnificative, sinagogi și cimitire din localități precum Carei, Satu Mare, Agriș, Micula, Bercu, Atea, Lazuri, Turț, Sighet, Călinești-Oaș, Negrești-Oaș, Seini, Pomi, Baia Mare, Lipău, Valea Vinului, Sârbi, Breb, Vetiș, Colțirea, Colțău, Cârlibaba, Șomcuța Mare, Tășnad, Viișoara, Dej, Turda, Arbore și, desigur, București. Totodată, sunt reproduse o hartă a regiunii Sătmăr sau mai bine zis o schiță a itinerariului străbătut de autor pentru documentarea necesară scrierii cărții în 2008-2009 și un plan al zonei centrale a Bucureștiului (Piața Victoriei) din 1938.

Din narațiune și fotografii se poate afla, cu ușurință, o serie de importante date generale, dar și câteva informații utile specifice fiecărei localități, despre istoria comunității iudaice, inclusiv despre unele personalități de seamă, despre bogăția vieții tradiționale a evreilor așchenazi, frumusețea aspectelor religioase și culturale, dar și despre importanta contribuție social-economică a respectivelor colectivități la dezvoltarea societății. Unele date sunt chiar inedite cu totul, câteva dintre aceste cimitire evreiești, ca cel din satul Colțirea, părând să fie total necunoscute chiar și pentru Federația Comunităților Evreiești din România (FCER), în a cărei listă de necropole din 2007 (reprodusă de autor în anexa de

⁷ Este vorba de fonduri de documente păstrate la Arhivele Naționale ale României, Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Arhivele Militare Române și Arhivele S.R.I.

⁸ Cu toate acestea, am dori să adăugăm două lucrări ce oferă informații cu privire la administrația românească în Cadrilater și cedarea acestui teritoriu: Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Constanța, 1998 și Constantin Tudor, *Administrația Românească în Cadrilater (1913-1940)*, Călărași, 2005.

la finalul volumului) nu apare nicio mențiune despre cimitirul respectiv, după cum nici pe web-site-ul "Lo-Tishkach" și nici în "Proiectul Internațional al Cimitirelor Evreiești" nu există nici măcar o informație despre acea necropolă.

Se poate observa că majoritatea necropolelor mozaice prezentate sunt neglijate, chiar în ruină, această stare deplorabilă în care se găesc cele mai multe dintre cele peste 800 de cimitire evreiești din România fiind cauzată de reducerea drastică a numărului de evrei locuitori în acele sate și orașe, iar deseori chiar de dispariția practică a comunităților iudaice din acele localități. De altfel, FCER, cu toate eforturile întreprinse, nu are resursele umane și materiale necesare pentru administrarea respectivelor sinagogi și cimitire, astfel încât este nevoită să apeleze la căutarea unor soluții în cooperare cu autoritățile publice locale și organizații neguvernamentale dispuse să se dedice acestor probleme legate mai mult de patrimoniul cultural național.

Se insistă asupra inscripțiilor și motivelor de pe pietrele funerare și fațadele sinagogilor, a căror frumusețe, bogăție și semnificație religioasă și artistică sunt, pe drept cuvânt, considerate de autor rarissime și extrem de utile marketingului pentru promovarea și dezvoltarea patrimoniului și turismului cultural.

Alături de informațiile despre istoria comunităților locale evreiești, autorul tratează în ansamblu și chestiunea Holocaustului în România și Ungaria (în Ardeal), oferind un tablou sintetic asupra evoluției situației minorității evreiești în secolul al XX-lea, mai ales a persecuțiilor din perioada interbelică și din timpul celui de-al doilea război mondial, în care evocă cu precădere legislația antisemită și acțiunile extremiste, pogromurile, ghetourile, deportările și crimele aplicate evreilor înainte și după momentul luării deciziei "lichidării" lor (cu accent asupra rebeliunii din București din ianuarie 1941, a pogromului de la Iași din vara aceluiași an, a masacrului evreilor imediat după cucerirea Odessei, a distrugerii cimitirului de pe strada Sevastopol din ordinul lui Ion Antonescu, a genocidului practicat de autoritățile civile și militare române în Bucovina, Basarabia și Transnistria în anii 1941-1944, precum și a crimelor împotriva umanității comise de autoritățile statului maghiar în Nordul Ardealului în 1944).

Conducătorii comunității evreiești din acea eră de persecuții extreme: Wilhelm Filderman, președintele Uniunii Federațiilor Comunităților Evreiești din România, și șef rabinul Alexandru Șafran sunt prezentați pozitiv, subliniindu-se eforturile lor deosebite pentru apărarea și salvarea coreligionarilor lor.

Sunt adăugate câteva informații și despre situația evreilor din București și din țară, în general, în timpul comunismului, mai ales în perioada finală a epocii Ceaușescu, amintindu-se despre demolările de sinagogi iudaice (sunt date ca exemple Templul Mare Spaniol/Sefard, sinagogile Malbim, Zissu, Baron de Hirsch, Fraterna și Gaster) din cadrul planului megalomanic al dictatorului comunist de sistematizare a Capitalei, prin care "Parisul Estului" s-a transformat în "Phenianul (Pyongyangul) Vestului".

Sunt menționate lucrări propagandistice (Alexandru Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, 1940; Ștefan Manciuleva, *La frontière Ouest de la Roumanie*, 1940; Cornelia Bodea și Virgil Căndea, *Transylvania in the History of the Romanians*), momente și incidente antisemite din vremea celui de-al doilea război mondial și din perioada comunistă, dar și evenimente de acest gen din timpurile mai recente, fiind evocată publicarea "Raportului Comisiei Wiessel" din 2004, precum și inaugurarea Monumentului Holocaustului din București în octombrie 2009.

În mod îndreptățit, cu ocazia lansării volumului, autorul afirmă că dezbateră contemporană asupra problemății Shoah-ului în România este mult mai puțin intensă ca cea din Ungaria și Polonia, chiar și în raport cu cea din Ucraina, dar mai avansată decât în Republica Moldova unde practic nu există niciun interes sesizabil pentru “problema evreiască” (nici politic, nici cultural, nici turistic, lipsind publicațiile, documentele oficiale, înregistrările și chiar minimele informații despre temă).

În pofida dimensiunilor reduse și a limbajului accesibil, de popularizare, volumul etalează o înaltă ținută științifică, bazându-se pe o bibliografie solidă, diversă și actualizată, din care sunt destul de des invocate/citate atât lucrările “clasice” ale celor mai reuțați specialiști în domeniu străini și români, cât și textele unor istorici mai tineri și/sau mai puțin cunoscuți, precum și opiniile unor scriitori ori jurnaliști contemporani renumiți (Mihail Sebastian, Norman Manea, Edgar Hilsenrath, Imre Kertész, Ruth Ellen Gruber, William Totok, Mircea Cărtărescu, Cristian Tudor Popescu).

Calitatea hârtiei, a copertei legate, a tiparului și a reproducerilor fotografice este ireproșabilă, volumul fiind publicat sub egida Institutului Cultural Român – detaliu important având în vedere atât subiectul cărții, cât și pregătirea profesională a autorului, un tânăr diplomat elvețian, licențiat în istorie și doctor în politologie, care între anii 2007 și 2010 a lucrat la Ambasada Elveției din București.

În concluzie, lucrarea reușește să își atingă scopurile principale: de stavilă în calea uitării lecțiilor istoriei, de stopare a neglijării prețiosului patrimoniu cultural-artistic iudaic (din zona de nord-vest a României, în special) și de sprijinire a conservării memoriei culturale și istorice a unei minorități etnice și religioase aflată în pragul dispariției în țara noastră (mai puțin de 10.000 de cetățeni).

Gabriel Catalan

Corneliu Crăciun, *Etnicii germani în România anilor 1944-1947*, Oradea, Editura Primus, 2010, 340 pp.

Lucrarea constituie un volum de 345 de documente care provin exclusiv din fonduri administrate de SJAN Bihor, mai precis: Legiunea de Jandarmi Bihor, Inspectoratul de Jandarmi Oradea, Prefectura Județului Bihor, Chestura Poliției Oradea.

Deși autorul (conf. univ. dr. la Universitatea “Partium” din Oradea) susține în prefață că “cele 340 [sic!] de documente – publicate în Anexe – pot fi grupate în două categorii”, problemele generale privind minoritatea germană din România anilor 1944-1947 sunt reflectate doar în câteva documente emise de autoritățile centrale din București (ordine circulare, de obicei), majoritatea fiind, totuși, texte referitoare la evenimente și persoane locale sau regionale (Crișana și județele învecinate), care au, desigur, legătură cu contextul social-politic și economic general, dar care nu reprezintă documente de primă importanță pentru studierea chestiunii. În același timp, după cum singur afirmă autorul, lucrarea “nu este o carte documentară de istorie a etnicilor germani dintr-o zonă geografică determinată” (p. 54).

Încercând să dea cărții sale o anumită consistență și mai multă logică, în condițiile în care documentele nu au fost grupate tematic, în funcție de conținutul lor, ci strict cronologic, deși varietatea și calitatea lor ar fi impus, autorul se străduiește la începutul cărții (primele aproximativ 50 de pagini) să realizeze scurte prezentări ale principalelor